

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MANTIQUIY MASALALAR YECHISH VA
KONIKMASINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI**

Maxkamova Dilafruz Aliyevna

QDPI Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasini mudiri

Mo'minova Mohinabonu Sherzodjon qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematika darslarida mantiqiy masalalar yechishni o'rgatish hamda o'quvchilarning mantiqiy fikirlashini rivojlantirish borasidagi chora-tadbirlar haqida gap boradi.

KALIT SO'ZLAR: matematika, dunyoqarash, analiz, analogiya, sintez, taqqoslash, umumshtirish, tafakkur, qobiliyat, jamoa, jamiyat, tadqiqot, loyi

Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev o'z nutqida ta'kidlaganidek "Avvalo maktablarda o'quv yuklamasi va darslar sonini qayta ko'rib chiqish, o'quvchilarni faqat yodlashga emas, balki fikirlashga chorlaydigan metodika yaratish zarur. Bu borada Finlyandiya tajribasi misol qilib keltirdi. Ushbu mamlakat umumiy savodxonlik, tabiiy fanlar va matematika bo'yicha dunyoning eng ilg'orlaridan biri hisoblanib boshlang'ich talimga alohida urg'u qaratadi. Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlikni oshirib borish, mantiqiy masalalar yechish va mantiqiy fikirlashga o'rgatish asosiy vazifa sanaladi"

Maktabga ilk qadam qo'ygan bolalar uchun har bir fan o'ziga bir o'lamdek go'yo. Matematika fani ham bolalar tomonidan xuddi shunday kutib olinadi. Bu fanga qiziqtirish va mehr uyg'otish esa o'qituvchining mahoratiga bog'liq. Matematika fanini barcha fanlar bilan o'zaro bog'lagan holda olib borish O'quvchilarda dunyoni kengroq tasavvur qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Bunda mantiqiy masalalar yechishning ahamiyati katta. Bolalar mantiqiy masalalar yechish orqali o'ylab tahlil qilishni o'rganadi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni mantiqiy masalalar yechishga o'rgatish uchun amaliy usullardan ko'proq foydalanish kutilgan samarani beradi. Bu o'quvchilarning mantiqiy ko'nikmalarini rivojlantirish va ularni yechish orqali hayotiy muammolarini mustaqil hal qila olishida yordam beradi. Bundan tashqari, amaliy mashqlar, o'yinlar va qiziqarli misollar o'quvchilarni fanga qiziqishini oshiradi. O'quvchilarning mantiqiy tushunchalarini tashqi dunyo bilan bog'lab chiqish o'qituvchida yuksak mahorat talab qiladi va bu orqali ularning mantiqiy fikrlash qobiliyati asta-sekin o'sib boradi. Har qanday masalani yechishdan avval o'quvchilar tasavvurida uni shakllantirish lozim.

Matnli masalalar boshlang'ich sinflar matematika kursi mazmunining asosini tashkil qiladi va ularni yechish jarayonida qo'llaniladigan aqliy faoliyat usullari: analiz, sintez, taqqoslash, analogiya, umumshtirish, abstraksiyalash va konkretlashtirish o'quvchilarning mantiqiy tafakkur qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu sababli Davlat ta'lim standarti talablari asosida umumiy o'rta ta'lim maktablarida boshlang'ich ta'lim matematika o'quv dasturida matnli masalalar turlari kengaytirilib, ularning tarkibiga mantiqiy va kombinatorik masalalar kiritildi. Boshlang'ich sinf matematika kursiga mantiqiy masalalarning kiritilishini ikki yo'l orqali ochish mumkin:

a) bu masalalarni yechish o'quvchilarning aqliy rivojlanishiga ijobiy ta'sir o'tkazib, ulardan o'z fikrini mantiqiy izchillik asosida ifodalash ko'nikmalarini tarkib toptirishi bilan izohlanadi;

b) bu masalalarni yechishda hisoblashlarni bajarish umuman kerak bo'lmasligi yoki yordamchi rol o'ynab, faqat arifmetikaga doir ma'lumotlar bilan chegaralanishi orqali izohlanadi.

Mantiqiy masalalar o'quvchilarning mantiqiy qarashlarini rivojlantirishda va ularni to'g'ri va oson usulda yechish tajribalarini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ularning ahamiyatlari quyidagi maqsadlarga ajratiladi:

1. Mantiqiy qarashni rivojlantirish: Mantiqiy masalalar o'quvchilarni muammolarni yechishda mantiqiy qarashlar bilan fikrlashga o'rgatadi. Bu ularning mantiqiy va tushunchaviyko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Muammoni hal qilish va tahlil qilish qobiliyati: Mantiqiy masalalar o'quvchilarga muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi. Bu ularni muammolarni tartibga solish va loyihalashga o'rgatadi.

3. Ishbilarmonligi va jamiyatda qatnashish qobiliyati: Mantiqiy masalalar o'quvchilarga jamiyatda ishbilarmonlik qobiliyatini qo'llash va boshqa bolalar bilan birga ishlash qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi. Bunda o'quvchilar bir- biriga qanday yordam bera olishlarini va o'z fikrlarini boshqa o'quvchilarga qanday yetkaza olishlarini ko'rsatishadi. Jamoaviy ishlash qobiliyati osib boradi.

4. Jismoniy va mantiqiy koordinatsiyalarni rivojlantirish: Mantiqiy masalalar yechilish orqali o'quvchilar jismoniy va mantiqiy koordinatsiyalarni rivojlantirishadi. Ular darslar jarayonida mantiqiy masalalar yechish amaliyotini organadilar.

5. Ko'p tomonlama fikrlash va yaratish qobiliyati: Mantiqiy masalalar ko'p tomonlama fikrlash va yaratish qobiliyatini rivojlantirishda yordam beradi. O'quvchilarda o'zlarining masala muammolari uchun yechimlar yaratib, ko'proq izlanishga undaydi. Yangicha uslubdagi mantiqiy masalalar yechish o'quvchilarni matematika fanini chuqurroq o'rganish uchun ilhomlantiradi. Yaratuvchanlik qobiliyati o'sgan sayin bir masalani bir necha usullar orqali ya'ni o'ziga qulay qilib olgan holda yechishi mumkin bo'ladi.

O'quvchilar bilan matematika darsini turli o'yin va metodlar bilan olib borish juda samarali hisoblanadi. Ularni matematika darsligidan tashqari turli mantiqiy masalalarni yechishga o'rgatib borish miyaning tez ishlashini ta'minlaydi, aql- idrok va kognitiv qobiliyatni rivojlantiradi hamda o'quvchilar dunyoqarashini kengaytiradi. O'quvchilar har bir masalaga o'z bilim darajasi va dunyoqarashidan kelib chiqib tashhis qo'ya boshlaydi. O'quvchilarga matematik muammolarni hal qilish orqali quyidagilarni o'rgatish mumkin:

- 1) fikrlarni umumlashtirish va ular ichidan muhimlarini ajratish;
- 2) tahlil qilish va tizimlashtirish;
- 3) qonuniyatlarni aniqlash va sabab munosabatlarini o'rnatish;
- 4) xulosa va natijalar chiqarish;
- 5) mantiqiy, strategik va abstrakt o'ylash.

Boshlang'ich sinflarda matematika dars jarayonida o'qituvchi har bir yangi mavzuni turli metodlar orqali, ko'rgazmali va ko'rsatmali qurollardan foydalangan holda olib borishi va axborot kommunikatsion vositalardan foydalanishi maqsadga muvofiq bo'ladi. O'quvchilar og'zaki nutqini o'stirish uchun ularga jamoaviy topshiriq berib turish kerak. Masalan, masala tuzish va uni yechish topshirig'ini beramiz, bunda o'zi tuzgan masalani boshqa guruhga o'qib beradi va boshqa guruh masalasini jamoa bo'lib yechadi. Bir masalani bir necha usullar bilan yechish mumkinligini o'rganadi va o'zaro axborotalmashadi. Mantiqiy masalalar yechishga o'rgatishda amaliy usullardan foydalanish o'zgaruvchan va samarali bo'lishi muhimdir. Mantiqiy masalalar yechishda quyidagi tartibni o'rganish foydali bo'ladi:

a) masalani tushunish: bir mantiqiy masalani o'qib, masalaning tushunarli bo'lishi va mavzusini tushunishga yordam beradi. Masalani tushunish, uni yechish uchun yo'nalishni aniqlashda muhimdir.

b) masalani tahlil qilish: masalani qanday yechish kerakligini tahlil qilish lozim. Bu masalani o'z ichiga olgan savollarni tushunish, ularni ajratish va ularning hal qilish yo'llarini aniqlashni o'z ichiga oladi.

c) qadriyatli o'zlashtirish: masalani yechish uchun qadriyatli o'zlashtirish va tahlil qilishni boshlash, masaladagi muammolar va ularning bir-biriga qanday bog'liqlikka ega bo'lishi kerakligini tushunish uchun qadriyatli o'zlashtirishning ko'rsatilishi muhimdir.

d) yechimni qidirish: masalani yechish uchun yechimni izlash. Bu qadamda, masalani o'qib, muammolarni tahlil qilish va ularni hal qilish uchun qanday yo'llar borligini tushunish lozim.

e) yechimni sinab ko'rish: topilgan yechimni sinab ko'rish. Bu masalani yechishda qat'iy yechimni aniqlashni va uni sinab ko'rishni o'z ichiga oladi.

f) natijani tekshirish: topilgan yechimni sinab ko'rganimizdan so'ng, natijani tekshirish. Bu to'g'ri javobga ega bo'lishimizni ta'minlash uchun muhimdir. Bu tartibni bolalarga yetkazishda ularning fikrlash qobiliyati va dunyoqarashidan kelib chiqqan holda orgatish o'qituvchida yuksak mahorat talab qiladi.

O'z ishining yetuk mutaxassisi bo'lgan fan o'qituvchisi turli metodlar orqali o'quvchilarga ta'sir o'tkazib o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi va tez orada kutilgan samaraga erishadi. Mantiqiy masalalar yechishda tartibni saqlash, masalani tushunish, tahlil qilish, yechimni izlash va sinab ko'rish jarayonida o'quvchilarga yordam beradi va ularni masalani o'rganish va hal qilish jarayonidagi kamchilik va yutuqlarini ko'rib chiqad.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROYHATI

1. "O'zbekiston-2030" strategiyasi.// www.ziynet.uz
2. Mamadjanova M. Mantiqiy, kombinatorik va nostandart masalalar/ o'quv qo'llanma. - Toshkent, 2020
3. Rozikov U., Mamatova N. Matematika va turmush. -Toshkent, 2020
4. Tojiboyeva G., Shanasirova Z., Xo'jayev A. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. - Toshkent, 2021
5. Maxmudova D., Siddiqov Z., Yusupova A. Matematika o'qitish metodikasi. - Toshkent, 2022
6. Odeldjanovna, S. S. (2019). IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF PREPARATION OF UNIVERSITY STUDENTS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(12).
7. Содиков, У. Ж. (2021). ЯНГИ УЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ ТАРАККИЁТИ ВА ИННОВАЦИЯЛАР. In *Academic research in educational sciences*, 2 (NUUConference 1) (pp. 41-47).
8. Рахманкулова, Н. Х. (2021). Исторические данные о числах и количестве. *INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION*, 2(2), 97-100.
9. НН, М., АА, Н., NX, R., GB, U., & UA, М. (2022). КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В ОБЛАСТИ ИКТ. *Международный журнал специального образования детей раннего возраста*, 14(7).